

ملک نامه

تاریخ نگاری فصلی از حقوق معاصر ایران
شامل تذکره، شواهد، ها و وقف نامه های خاندان ملک

دکتر نسیم خداخواه

دکتر امیرحسین نوربخش

سرشناسه :	خداخواه، نسیم، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور:	ملک‌نامه: (تاریخ‌نگاری فصلی از حقوق معاصر ایران شامل تذکره، شکوائیه‌ها و وقف‌نامه‌های خاندان ملک) / نسیم خداخواه، امیرحسین نوربخش.
مشخصات نشر :	تهران : چراغ دانش، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری:	۲۵۳ ص.
شابک :	۹۷۸-۶۰۰-۴۴۳-۲۶۰-۳
وضعیت فهرست نویسی:	فیب
یادداشت :	کتابنامه.
عنوان دیگر :	تاریخ‌نگاری فصلی از حقوق معاصر ایران شامل تذکره، شکوائیه‌ها و وقف‌نامه‌های خاندان ملک.
موضوع :	ملک (خاندان)
موضوع :	Malek family
شماره افزوده :	نوربخش، امیرحسین، ۱۳۶۵ -
رده بندی کلاس :	۱۳۹۷ ۷م / ۱۴۱۹CS
رده بندی دیویی :	۹۲۹.۵۵
شماره کتابشناسی ملی:	۸۰۶۱۶

شناسنامه

عنوان کتاب: ملک نامه

پدیدآورندگان: دکتر نسیم خداخواه - ستر امیرحسین نوربخش

ناظر چاپ: رسول زینالی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۸

قطع و تیراژ: رقعی، ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۹۰۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۳-۲۶۰-۳

کد کتاب: ۴۶۱

www.cheraghdanesh.com

دفتر مرکزی: تهران، میدان هفت تیر، ورودی مدرس، کوچه مازندرانی

پلاک ۴، طبقه ۳ و ۶ واحد ۷ و ۱۴

تلفن پخش و فروش: ۸۸۸۴۴۹۱۶ - ۸۸۳۲۷۲۵۱ ۰۲۱

حق چاپ برای انتشارات چراغ دانش محفوظ است. هر گونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل

الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز کتبی از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی

فهرست

فصل اول - اقدامات حقوقی خاندان	۹
فصل دوم - شروع داستان	۱۷
فصل سوم - وسعت موقوفه ها	۲۵
فصل چهارم - تاریخچه ی خانواده ی ملک	۳۱
فصل پنجم - ملک التجار	۳۷
فصل ششم - املاک خراسان	۵۷
فصل هفتم - تبارش	۷۳
فصل هشتم - سیاست موقوفه	۹۳
فصل نهم - شخصیت جامی	۹۹
فصل دهم - حسن ملک	۱۰۵
فصل یازدهم - حسین ملک	۱۱۱
فصل دوازدهم - ارتباط با دیگر نجبا	۱۱۷
فصل سیزدهم - نیت وقف اموال	۱۲۳
فصل چهاردهم - شکایات فراوان	۱۴۱
فصل پانزدهم - تقاضا نامه به ریاست قوه قضائیه	۱۴۵
فصل شانزدهم - نامه ای به معاونت اجرایی قوه	۱۶۵
فصل هجدهم - مرقومه ای به ریاست ستاد اصل ۴۹	۱۷۷
متنضمات	۱۸۱
فصل نوزدهم - متن وقف نامه ها	۱۸۱
منابع	۲۳۴

مقدمه

خاندان ملک از خانواده های مهم و تاثیر گذار تاریخ ایران و خراسان معاصر هستند. آنان سرمایه ی خویش را صرف غنای فرهنگی و ادبی این مرز و بوم کردند و فرزندان بسیاری را برای ایران عزیز پرورش دادند. در حالی که می‌سند ثروتشان را صرف اموری دیگر چون عیش و نوش و سیاست و سرکوب مردمان کنند، اما چنین نکردند و آن را وقف فرهنگ و هنر عامه کردند. در واقع می‌توان این گونه بیان داشت که تبار ملک نوعی حرکت از فقه و رسم به سمت بورژوازی نوین را دانسته یا نادانسته پی گرفتند و املاک خود را به نیت های مشخص وقفی و در جهت گردش سرمایه برای ساخت راه، جاده، مدرسه، شهر، شهرک، مدرسه، پارک و دانشگاه بخشیدند. به نظر می‌رسد که بررسی جامعه شناختی برخی جوانب، توسعه ی شهری ایران را نباید صرفاً حاصل تلاش دولت های معاصر ایران دانست. بلکه بسیاری از خاندان های زمین دار هم دوره نیز، در آن نقشی به سزا داشته‌اند. در این میان برخی تحولات از چنین خانواده هایی را تشویق خورده بورژوازی مدرن و نوعی پلوتوکراسی (حکومت ثروتمندان) دانسته‌اند که سبب تقویت روحیه ی ثروت اندوزی می‌شود. اما به هر حال انباشت سرمایه یک واقعیت تاریخی است و نیاز دارد تا از راه‌های مختلف تحلیل گردد. نیز وقف به عنوان یک نهاد عرفی و اسلامی که معادل هایی چون «نهاد حقوقی تراست» در خوانش انگلوساکسون در بریتانیا دارد، می‌تواند در صورت

اعمال صحیح و حفظ استقلال از دولت ها و گروه ها، آثار مثبت فراوانی داشته باشد. نیز به نظر می رسد که می توان با حفظ اصل سرمایه بدون دریافت بهره از آن، سبب حفظ سود و منفعت عمومی شد تابیشتر مورد توجه علم حقوق عمومی مدرن قرار گیرد. نکته ی دیگری که وجود دارد، منشأ ثروت هست. صرف نقد ثروت اندوختن در این جا برای ما هدف نیست. بلکه مدیریت حرکت و توزیع سرمایه است که در این جا از نظر ما اهمیت دارد. این مهم نیز اگر در چارچوب تاریخی و با توجه به وضعیت و شرایط موجود بررسی گردد، قطعاً تأثیرات خودش را بر بافت اجتماعی به صورت مناسب تر خواهد داشت. در این که خاندان ملک اصولاً جزو ملاکین دوران بودند، و ارتطاتی نیز با حکومت های دوران خودشان داشتند، شکی نیست. اما تحلیل نمودن و اقدامات آن ها در کیفیت و روش و شیوه ی تولید کشور حایز اهمیت است. همچنین وقوع اصطحکاکات مقطعی میان آنان و حکومت های دینی و محاسن که اسباب مصادره ی اموالشان را فراهم کرد نیز، خطری جدی برای مالکیت آنان بود که با تدبیر عرفی و اسلامی وقف موفق به مهار آن شدند. عیان گونه گاه ذکرش رفت، عدم همراهی آنان با برنامه ی اصلاحات ارضی و درگیری با حکومت مرکزی و برخی خوانین کشور، از نظر عده ای دلیل بر وقف اموال و املاک آنان بوده است. در واقع این جا وقف را روشنفکران به عنوان یک استراتژی پول شویانه در نظر گرفته اند و این خود نوعی تئوری قدیمی توطئه را به ذهن وارد می کند. برای پاسخ به این اتهام

منورالفکرانه، همین بس که «کارل مارکس» فیلسوف شهیر آلمانی و بنیان گذار اندیشه ی کمونیسم در برخی آثارش پیوسته پیروانش را به تلاش برای تغییر تاریخی از فئودالیت به بورژوازی ترقیب کرده است زیرا در جامعه ی دهقانی اصولا کارگری و صنعت گری محلی از اعراب ندارد و اقدام این خاندان نیز کمکی به رشد شهر نشینی در برابر روستا نشینی نبوده است. چیزی که در ایران آن زمان لازم بود. نهایتا در متن کتاب موجود به عنوان ملاحظه تلاش کرده ایم تا شرح حال و بیوگرافی ای نسبتا جامع بر درگاه پیر تبار ارائه کنیم که خود بخشی از تاریخ نگاری کتبی و اسنادی و متنی شفاهی (سینه به سینه ی) خاندانی معاصر در ایران است. این تاریخ نگاری عمدتا با استناد به منابع عمومی و تاریخی عرفی صورت گرفته و سنجه های تاریخی در آن مورد توجه بوده است. نقش نشریات محلی و مطبوعات ملی را هم در تقد زندگانی این خاندان نباید از نظر دور داشته باشیم. ضمن آن که این سنجه نقش مهمی را در راستای مبارزه با نفوذ روس ها و نیز استعمار روسیه در خراسان و ایران بازی کردند که از یادها محو نخواهد شد. چرا که روسیه و جهان غرب همواره دو قدرت امپریالیست رقیب در دنیا بوده اند. در نهایت متن شکایات و وقف نامه ها را در پایان کار آورده ایم. این متون با دقتی وافر و تلاشی بسیار قابل توجه تنظیم شده بودند. متن هایی بسیار شایسته و فصیح که از ادبیات عرفی، انسانی و البته مذهبی در نگارش آن استفاده شده بود. یاد باری تعالی و ذکر ائمه و پیامبر و سپس انگیزه ی وقف و ان

گاه برشمردن جزئیات انجام امر وقف در آینده اندر جهت پرهیز از بروز اختلافات، بسیار مهم بوده و توانسته مشکلات را تا حد زیادی پس از درگذشت واقف محترم برطرف کند. ذکر شکوائیه ها و شکایات این خانواده در متون فراوان امری دیگر بود که مورد توجه نگارندگان این بطور قرار گرفت. در نثر اثر هم کوشش نمودیم تا فصاحت بسیار ادبی، ریخی متناسب با فضای تحولات به کار ببریم تا حسی نوستالوژیک را به خواننده منتقل کنیم. نیز باید از تلاش های مطبوعاتی نشریه ی گلبهار و جناب شجاع الدین راهیمی که در این وادی بسیار قلم فرسایی نمودند، تشکر لازم را بکنیم. نیز جای آن دارد که از «مرکز تاریخ شفاهی خراسان»، «کتاب خانای ملی ملک» و «گروه خراسان شناسی مرکز پژوهش های آستان قدس رضوی» که نهایت همکاری را با اینجانبان داشتند، سپاس گذاری لازم را داشته باشیم. امید که آغازی باشد در راه شناخت دقیق تر تاریخ محلی عمومیه و تاریخ نگاری بهتر حقوق ایران زمین. چرا که رشته ی مورخی خانوادگی و نیز تاریخ به نویسی محلی بیش ترین ارزش را در دانشگاه های مغرب زمین به همراه آمریکا دارد. و تصمیم سازی در مدیریت های مختلف انسانی و بودجه ای امروز بدون بررسی تاریخ اجتماعی دیروز به طور دقیق، غیر ممکن است.